

Halden Sør-Halden

Beliggenhet

Kulturmiljøet begrenses i syd og øst av en markert fjellskrent mot Knardal, i nord av Johan Stangs plass og i vest av fjorden.

Nasjonale interesser

Det knytter seg nasjonale interesser til kulturmiljøet på bakgrunn av Haldens næringshistoriske rolle som sjøfartsby. Sør-Halden dokumenterer med bebyggelsesstrukturen, det selvgrodde gatenettet og bygningenes utstrekning et helhetlig trehusmiljø i et område som vitner om sjøfart fra første av 1800-tallet.

Sør-Halden er rikt av kunnskaps- og opplevelsesverdier hvor 1800-tallets sjøfartshistorie, bo- og arbeidsforhold formidles gjennom bebyggelsesstrukturen og byggeskikken som utgjør trehusmiljøet.

Beskrivelse

Sør-Halden er en av byens eldste bydeler og vokste frem som følge av sjøfart. Deler av bebyggelsen unngikk brannen i 1826, og har derfor spor fra ladestedtiden etter brannen i 1758. I denne bydelen bodde kjøpmenn og folk tilknyttet skipsfart og skipsbyggerindustri, samt sjøfolk, håndverkere og handelsmenn. Skipperne bodde innerst i havna, mens fiskere og strandsittere bodde lengst ute. Her var skipperhus, kjøpmannsgårder, arbeiderboliger og brakker - et sosiallagsskille som fortsatt er synlig i dag. Sør-Halden har tidligere bestått av tre skipsverft, her også vært flere fabrikker.

Området er en smal strandflate mellom fjorden og fjellet. Strandflaten omfatter de to holmene Huitfeldtholmen og Petersborg, ved sistnevnte lå tidligere en byport forbundet med forsvarsverkene rundt byen. Bebyggelsen følger en langstrakt lineær struktur langs ferdselsåren fra syd. I Sør-Halden ligger trehusene som en uregulert klynge med Skippergata som rygggrad, samt med små streder. Bebyggelsen mellom veien og fjellet består av trehusbebyggelse på smale, men dype tomter. Mellom veien og fjorden er bebyggelsen mer sammensatt med bygårder i tre, sjøboder og industribebyggelse i tegl. Sjøbodene og sjøen som trafikkåre var livsviktig for byens handel.

Trehusmiljøet er relativt homogent som trehusmiljø, men sammensatt av bygninger i ulik farge, detaljering, stil, og volum som i stor grad enda følger opprinnelig bebyggelsesmønster fra før 1758 og -struktur. Miljøet består i dag av ca. 75 bolighus som er relativt godt bevart.

Faglige råd for forvaltning

Generelle råd

De etterfølgende faglige rådene skal bidra til å ivareta kulturhistoriske og arkitektoniske verdier i forvaltningen av kulturmiljøet.

Verneverdiene forutsettes ivaretatt av kommunen i deres plan- og byggesaksbehandling. Dette gjelder både hensyn til viktige enkeltbygg, kulturminner, grøntområder og kulturlag innenfor kulturmiljøet samt landskapsrelaterte og strukturelle sammenhenger.

Landskapsnivå

- Utbygging og utfylling av sjø- og havneområder som visuelt og funksjonelt skiller den historiske byen fra sjøen skal unngås.
- Siktlinjer fra området til festningen skal ivaretas.
- Gateløp som er åpne mot sjøen skal ikke lukkes igjen.
- Innen området skal terreng og stedegen vegetasjon bevares og eksisterende naturtyper skal ivaretas.
- Tak skal vurderes som del av byens taklandskap og behandles som en del av tiltakets samlede arkitektoniske uttrykk. Ved eventuelle nybygg og ombygginger skal tekniske anlegg som heisoppbygg og ventilasjonsanlegg m.m. integreres i den arkitektoniske utformingen.
- Ethvert tiltak innenfor kulturmiljøet skal ha gode visuelle kvaliteter både i seg selv og i forhold til tiltakets funksjon og dets bygde og naturlige omgivelser og plassering.

Områdenivå

- I tilstøtende randområder skal nye tiltak ikke redusere opplevels- eller bruksverdien knyttet til det historiske bymiljøet.
- Utfylling av tomtearealer anses som uheldig tiltak som svekker lesbarheten og opplevelsen av det historiske bebyggelsesmønsteret.
- I området skal historiske bygningshøyder og gesimshøyder være førende for eventuelle nybygg. Den historiske bebyggelsens karakteristiske volum med skala og proporsjoner, samt plassering av bygninger skal videreføres ved nye tiltak.
- Eiendoms- og tomtestruktur skal gi føringer for den prinsipielle bebyggelsesstrukturen. Dersom den historiske tomtestrukturen slås sammen er det viktig at den uttrykker seg i fasadenes inndeling og rytme.
- Gater og smug skal ikke bygges igjen da dette vil forringe området historiske karakter og lesbarhet.

Bygningsnivå

- Ved vedlikehold og utbedring skal kulturhistoriske og arkitektoniske verdier som knytter seg til de historiske byggenes detaljer bevares, derav material- og fargebruk, dør- og vindusutforming og øvrige bygningsdetaljer. Originale bygningsdeler skal bevares, dersom disse er tapt skal de rekonstrueres etter historiske forbilder.
- Der det er gjennomført uheldige tiltak som har svekket kulturmiljøets verdi, egenart og integritet, kan det gjennomføres byreparasjon, tilbakeføring og gjenoppbygging av bygninger som viderefører den lokale, historiske byggeskikken og ivaretar miljøets egenart.
- Stedegen byggeskikk og håndverkstradisjon skal opprettholdes og videreføres ved eventuelle nye tiltak, herunder endringer, til-, på- og nybygg. Ved eventuell oppføring av tilbygg skal tilpasses eksisterende bebyggelse og underordnes denne.
- Den historiske fargepaletten skal videreføres, eventuelt tilbakeføres på dokumentert grunnlag.

Møbleringsnivå

- Eksisterende gatebelegg, gatemøblering og elementer som er karakteristiske for området skal bevares eller tilbakeføres. Utbedring skal skje ved bruk av tradisjonelle materialer og teknikker.
- Nytt gatebelegg, gatemøblering og elementer som innføres i området skal utformes i henhold til historisk forbilde som samsvarer med områdets stedegne karakter.
- Tekniske innretninger, herunder også skilt og reklame, skal gis en diskret utforming og ha en plassering, materialbruk og fargevalg som harmonerer med områdets karakter.
- Eksisterende logoer og skilt av kulturhistorisk betydning skal sikres. Nye skilt skal utformes med utgangspunkt i områdets historie.